

**Rukiye Gögen. *Çocuk İstismarı: Din Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme*. Ankara: Sonçağ Yayınları, 2022.
387 s. ISBN: 978-625-8379-40-2**

RABİA YILDIRIM

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türkiye
Kutahya Dumlupınar University, Faculty of Theology, Turkey
rabia.yildirim@dpu.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0001-8208-3513>

Rukiye Gögen'in *Çocuk İstismarı* kitabı, toplumsal ve hukukî bir sorun olan çocuk istismarını din eğitimi perspektifinden ele almaktadır. Kitap, çocuk haklarının korunmasında eğitimin ve özellikle din eğitiminin önemini vurgulayarak bu alandaki eksiklikleri ortaya koymaktadır. Bu değerlendirme yazısında kitabın temel içeriği, önerilen çözümler ve genel yapısı üzerinde durulacaktır. Kitap giriş, beş ana bölüm ile sonuç ve önerilerden oluşmaktadır. İlk bölümde çocuk haklarının dinî ve hukuksal temelleri ele alınmıştır. Bu bağlamda İslam'da çocuk hakları, Kur'an ayetleri ve hadisler temel alınarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Medeni Hukuk ve Birleşmiş Milletler Sözleşmeleri kapsamında çocuk haklarına yer verilmiştir. İkinci bölümde çocuk istismarı tanımlanmış, tarihçesi ve türleri açıklanmıştır. Ailevî, kültürel ve yanlış din algısına dayalı nedenlere ayrıntılı şekilde değinilmiştir. Üçüncü bölümde çocuk istismarını önlemede rol oynayan resmi ve özel kuruluşlar anlatılmıştır. Dördüncü bölüm, yaygın ve örgün eğitim kurumlarında din eğitiminin çocuk istismarını önlemedeki rolüne odaklanmıştır. Son bölümde ise Sivas İl Müftülüğü'ne bağlı din görevlilerinin çalışmaları incelenmiş, elde edilen bulgular ve öneriler sunulmuştur.

Çocuk istismarı, tarih boyunca toplumların karşı karşıya kaldığı en temel insani krizlerden biri olarak varlığını sürdürmüştür. Gerek bireysel gerekse toplumsal düzeyde, bu sorun farklı biçimlerde kendini göstermiş ve genellikle göz ardı edilmiştir. Tarihsel süreçte, çocukların hakları konusunda evrensel bir anlayış geliştirilmesi oldukça geç bir döneme denk gelmiştir. Bu gecikme, çocukların fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik sömürüye açık

hale gelmesine yol açmıştır. Modern çağda ulusal yasalar ve uluslararası sözleşmeler yoluyla bu soruna hukukî çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Ancak hukukî düzenlemelerin tek başına yeterli olmadığı ve toplumsal, kültürel ve dinî değerlerle desteklenmesi gerektiği açıktır. Gögen, bu bağlamda İslam'ın çocuk haklarına yönelik öğretilerine odaklanarak, din eğitiminin çocuk istismarı karşısında koruyucu bir kalkan olabileceğini öne sürmektedir. Kitap, istismarın kökeninde yer alan toplumsal ve kültürel faktörleri analiz etmekle kalmamakta, aynı zamanda din eğitiminin hem önleyici hem de rehabilite edici rolünü detaylı bir şekilde incelemektedir.

Gögen'in çalışması, çocuğun bir birey olarak tanınması ve haklarının korunmasında İslam'ın bütüncül yaklaşımını ortaya koymaktadır. Ayrıca kitapta din eğitimi, yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı kalmayıp; çocuğun kişisel gelişimini destekleyen, haklarının korunmasına katkı sağlayan ve toplum içinde güvenli bir birey olarak var olmasını önceleyen bir yaklaşım çerçevesinde sunulmaktadır. Bu bölümde, İslam'ın çocuğa verdiği değer modern hukuk sistemlerindeki çocuk hakları anlayışlarıyla nasıl örtüştüğü ve bu anlayışların toplumsal hayatta nasıl daha etkin uygulanabileceği tartışılmıştır. Kitabın giriş kısmında yer alan bu değerlendirmeler, çocuğun fiziksel, duygusal ve ahlaki korunmasının sadece hukukî bir sorumluluk değil, aynı zamanda dinî ve toplumsal bir görev olduğunu güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Bu ölçü ve dengeler, çocuğun maddi ve manevi haklarını kapsamakla birlikte, aile içinde adaletin sağlanmasından, toplumda çocuğun haklarının korunmasına kadar uzanmaktadır. Gögen, istismarın yalnızca bireysel bir suç değil, toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren bir mesele olduğunu ve bu nedenle her bireyin bu konuda ölçü ve sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Araştırmanın yöntemini ve problemin belirtildiği giriş kısmında literatür taraması ve görüşme tekniğinin kullanıldığı nitel bir çalışma niteliğinde "Çocuk istismarının nedenleri nelerdir, bu nedenler karşısında çocuk istismarını önlemek için din eğitimi ne gibi bir rol üstlenebilir?" problemine cevap aranmıştır (ss. 16-17).

Çocuğun korunması ve haklarının ihlal edilmemesi kadar, bu hakların uygulanmasında gösterilen tutum da önemlidir. Gögen, din eğitiminin bu noktada bir denge unsuru olduğunu belirtmektedir. İslam, çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal haklarını korumayı dinî bir emir olarak görmektedir. Çocuk haklarının korunmasında gösterilecek hassasiyet, ailenin çocuk üzerindeki sorumluluğundan başlayarak, toplumun her katmanına kadar uzanır. Çocukların eğitiminde adaletin sağlanması, her bir çocuğun birey olarak haklarının eşit şekilde tanınması, dinin ölçü ve mizan anlayışının bir

yansımasıdır. Bu bağlamda, Gögen'in çalışması, çocuk haklarını korumanın sadece bir yükümlülük değil, aynı zamanda manevi bir sorumluluk olduğuna dikkat çekmektedir. Gögen'in eseri, çocuk haklarının İslam perspektifinden nasıl ele alındığını detaylı bir şekilde açıklayan bir bölümle başlamaktadır. Bu bölümde, İslam'ın çocuğa verdiği önemi vurgulayan temel kavramlar, Kur'an ayetleri ve hadislerle desteklenmiştir. İslam, çocukların yaşama hakkını, eğitim hakkını ve miras hakkını yalnızca ahlaki bir görev olarak değil, aynı zamanda dinî bir sorumluluk olarak tanımlar. Bu sorumluluk, ebeveynlere ve topluma bir yükümlülük olarak aktarılmıştır (ss. 19-57).

Kitapta, İslam'ın çocuk haklarına ilişkin temel yaklaşımları, özellikle Kur'an ayetleri üzerinden açıklanmaktadır. "Kim bir cana kıyarsa, tüm insanları öldürmüş gibi olur" (5/el-Mâ'ide:32) ayeti, çocuğun yaşama hakkını kutsal bir ilke olarak tanımlar. Bu ayet, yalnızca bireysel suçlara değil, toplumların çocuk haklarına yönelik ihmallerine de atıfta bulunur. Aynı zamanda, "Yetimin malına yaklaşmayın" (6/el-En'âm:152) ayeti, çocuğun ekonomik haklarının korunmasını ve istismardan uzak tutulmasını emreden açık bir nass olarak değerlendirilmiştir. Bu ayetler, çocuğun maddi ve manevi haklarının korunması gerektiğini dinî bir emir olarak sunar. Gögen, bu dinî ilkelerin yalnızca teorik düzeyde değil, günlük yaşamın bir parçası olarak uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Özellikle yetim ve kimsesiz çocukların korunmasına ilişkin İslam'ın güçlü bir sosyal dayanışma anlayışını teşvik ettiği, zekât ve sadaka gibi uygulamaların bu anlayışın araçları arasında yer aldığı belirtilmiştir (ss. 20-45).

İslam, çocukların eğitim hakkını da temel bir hak olarak görür ve bireyin toplum içinde ahlaklı ve üretken bir birey olması için eğitimin zorunluluğunu vurgular. Gögen, bu noktada eğitimin yalnızca bilgi edinmekten ibaret olmadığını, çocuğun kişisel, ahlaki ve manevi gelişimini de içermesi gerektiğini ifade etmektedir. Aynı şekilde miras hakkı, İslam hukuku çerçevesinde açık bir şekilde düzenlenmiştir. Çocuğun maddi varlıklarını koruma ve geleceğini garanti altına alma amacı güden bu düzenlemeler, bireyin temel haklarının korunmasında bir araç olarak işlev görür (ss. 19-23). Eserin bu ilk bölümünde, İslam'ın modern hukuk sistemleri ve uluslararası sözleşmelerle olan ilişkisi de incelenmiştir. Gögen, özellikle Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin birçok hükmünün İslam hukukundaki naslarla örtüştüğünü vurgulamaktadır. Bu bağlamda, yaşama hakkı, eğitim hakkı ve şiddetten korunma gibi temel haklar hem modern hukukî metinlerde hem de İslam'ın öğretilerinde güçlü bir şekilde yer alır. Ancak Gögen, bu hukukî düzenlemelerin metinsel düzeyde kalmasının yeterli

olmadığını, bu hakların uygulamada da etkin bir şekilde hayata geçirilmesi gerektiğini belirtir. İslam'ın hukukî ve sosyal öğretilerinin, toplumsal bir sistem içinde yaşatılması gerektiği fikri, kitabın bu kısmında sıkça vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, İslam'ın yalnızca bir teolojik sistem değil, aynı zamanda toplumsal refahı sağlamaya yönelik bir yaşam düzeni sunduğunu göstermektedir (ss. 44-57).

Gögen, Kur'an'daki bu ilkelerin yalnızca teorik bir bilgi olarak değil, aynı zamanda günlük hayatta uygulanan bir sistem olarak işlenmesi gerektiğini savunur. Özellikle yetimlerin korunması, miras paylaşımı ve eğitim hakkının ihlali gibi durumlarda, toplumun İslam'ın temel değerlerini hayata geçirememesinin çocuk istismarını artırdığına dikkat çekilmektedir. Ebeveynlerin, eğitimcilerin ve toplum liderlerinin bu hakların korunmasındaki rollerine işaret edilmiştir (ss. 40-44). Eserin bu bölümünde vurgulanan teolojik ve hukukî bağlantılar oldukça güçlü bir temel oluşturmakla birlikte, bazı yönlerden daha fazla ayrıntılandırmaya ihtiyaç duyulabilir. Özellikle, İslam'ın çocuk haklarına ilişkin ilkelerinin modern hukuk sistemleriyle entegrasyonuna dair somut uygulama örnekleri eklenebilirdi. Ayrıca, uluslararası sözleşmelerle olan bağlantıların daha kapsamlı bir karşılaştırmalı analizle desteklenmesi, kitabın hukukî boyutunu daha da güçlendirebilirdi. Gögen'in bu bölümü, çocuk haklarının yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de bir sorumluluk olarak ele alınması gerektiğini açıkça göstermektedir. Bu yaklaşım, modern hukuk ile İslam'ın öğretileri arasında bir köprü kurarak, çocuk istismarıyla mücadelede dinî ve hukukî değerlerin bir arada işlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (ss. 19-63).

Gögen'in kitabının üçüncü ve dördüncü bölümleri, çocuk istismarını önlemede resmi ve özel kuruluşların rolü ile din eğitiminin bu süreçteki etkisini ele almaktadır. Üçüncü bölümde, çocuk istismarını önlemek için çalışan resmî ve özel kuruluşların faaliyetleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu kuruluşların, çocukların korunması ve rehabilitasyonu için sunduğu hizmetlerin önemine vurgu yapılmış, ancak bu hizmetlerin yeterliliği ve etkinliği eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Özellikle, devlet kurumlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının da çocuk istismarını önlemede oynadığı tamamlayıcı rol üzerinde durulmuş, bu kuruluşların iş birliği içinde çalışmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Ancak, bu bölümde, kuruluşların karşılaştığı zorluklar ve çözüm önerileri daha ayrıntılı bir şekilde ele alınabilirdi (ss. 189-226).

Dördüncü bölümde ise din eğitiminin çocuk istismarını önlemedeki rolü tartışılmıştır. Bu bölümde, yaygın ve örgün eğitim kurumlarında verilen din eğitiminin, çocukların ahlaki ve manevi gelişiminde oynadığı önleyici rol üzerinde durulmuştur. Din eğitiminin, çocuklara haklarını öğretme, kendilerini koruma bilinci kazandırma ve istismara karşı farkındalık oluşturma açısından önemli bir araç olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, ebeveynlerin ve eğitimcilerin din eğitimi yoluyla bilinçlendirilmesinin, çocuk istismarını önlemede etkili bir yöntem olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, din eğitiminin daha etkili olabilmesi için din eğitimi öğretim programının güncellenmesi ve din görevlilerinin çocuk istismarı konusunda daha kapsamlı bir eğitim alması gerektiği vurgulanmıştır. Bu bölüm, din eğitiminin çocuk istismarını önlemedeki potansiyelini ortaya koyarken, uygulamada karşılaşılan eksikliklere de dikkat çekmiştir (ss. 235-299).

Rukiye Gögen'in eserinin en dikkat çekici bölümlerinden biri, çocuk istismarını türlerine ayırarak ve her bir türün arka planındaki sosyokültürel nedenleri derinlemesine analiz ederek sunmasıdır. Bu bölümde, istismar; fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik olmak üzere dört ana başlıkta ele alınmıştır. İstismar türleri detaylı bir şekilde açıklanırken, bu sorunların ailevi, kültürel, ekonomik ve toplumsal sebepleri de ayrıntılı olarak incelenmiştir. Gögen, İslam'ın çocuk haklarına yönelik koruyucu yaklaşımını bu bağlamda değerlendirerek, toplumda yanlış yorumlanan geleneksel uygulamaların da eleştirel bir analizini yapmaktadır (ss. 65-101). Fiziksel istismar, çocuklara yönelik en yaygın şiddet biçimlerinden biri olarak ele alınmıştır. Gögen (2022), aile içinde "disiplin" adı altında uygulanan şiddetin temel nedenlerini eğitim eksikliği, ekonomik yetersizlikler ve kültürel yanlış inanışlar olarak sıralamakta; bu çerçevede şiddetin geleneksel meşruiyet dayanaklarını sorgulamaktadır. Kitapta, Hz. Peygamber'e nispet edilen ve sahihliği üzerinde ittifak bulunan "çocuk yedi yaşına geldiğinde namazla emredin, on yaşına geldiğinde kılmazsa dövün" hadisine yer verilmiştir. Yazar, bu hadisin bazı geleneksel yorumlarda fiziksel disiplinin gerekçesi olarak kullanıldığını belirtirken; bu yorumun pedagojik temellere aykırı olduğunu ve İslam'ın özünde şiddet karşıtı bir öğreti barındırdığını savunmaktadır. Gögen'e göre, söz konusu hadis pedagojik anlamda incelendiğinde, eğitimde sevgi, sabır ve rehberliğin öncelenmesi gerektiği, fiziksel cezanın ise hem çocuğun ruhsal gelişimi hem de dinî aidiyetinin sağlıklı oluşumu açısından zararlı sonuçlara yol açabileceği açıktır. Gögen, aile içinde "disiplin" adı altında uygulanan şiddetin temel sebeplerini, eğitim eksikliği, ekonomik zorluklar ve kültürel yanlış inanışlar olarak

sıralamaktadır (ss. 72-78). Gögen'in bu bölümde vurguladığı bir diğer önemli nokta, dayağın çocuğun davranışlarını düzeltmekten ziyade, korku temelli bir ilişki oluşturduğudur. Çocuklar, şiddet gördüklerinde anne ve babalarına olan güvenlerini kaybetmekte, bu da uzun vadede duygusal travmalara yol açmaktadır. İslam'ın, çocuğu bir emanet olarak gördüğü ve onun bedensel bütünlüğünü korumanın ebeveynlerin dinî sorumluluklarından biri olduğu belirtilmiştir. Ancak Gögen, bazı ailelerin bu dinî öğretileri yanlış yorumlayarak şiddeti disiplinin bir parçası haline getirdiğini eleştirmiştir. Duygusal istismar, fiziksel ve cinsel istismara göre daha az fark edilmekle birlikte, çocukların özgüvenini ve kişilik gelişimini derinden etkileyen bir sorundur. Gögen, çocukların hakarete uğraması, sürekli eleştirilmesi, aşağılanması ve duygusal olarak ihmal edilmesinin en sık rastlanan duygusal istismar biçimleri olduğunu belirtmektedir (ss. 78-84). Bu bölümde, özellikle aile içinde çocuklar arasında yapılan ayrımcılık üzerinde durulmuştur. Bir çocuğun sürekli övülüp diğerinin eleştirilmesi, aile içinde duygusal dengesizliklere yol açmaktadır. Bu durum, çocukların kendilerine olan güvenlerini zedelemekte ve onları dış dünyadaki olumsuz etkilere karşı savunmasız hale getirmektedir. Gögen, İslam'ın aile içinde adalet ve eşitlik ilkesine verdiği önemi vurgulamaktadır. Çocukların duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasının bir ebeveyn sorumluluğu olduğunu belirten yazar, bu konuda farkındalık yaratmanın önemine dikkat çekmiştir. Duygusal istismarın fark edilmesi zor olsa da sonuçlarının uzun vadede daha yıkıcı olabileceği ifade edilmiştir. Ekonomik istismar, çocukların zorla çalıştırılması, dilencilığe zorlanması ve fuhuş gibi yasa dışı faaliyetlere alet edilmesi gibi durumları kapsamaktadır. Gögen, ekonomik istismarın temel nedenlerini ailelerin ekonomik yetersizlikleri, ebeveynlerin zararlı alışkanlıkları (alkol, uyuşturucu vb.) ve yasal düzenlemelerin yetersizliği olarak açıklamıştır (ss. 84-89). Bu tür istismarın çocuklar üzerinde hem fiziksel hem de duygusal etkiler bıraktığı belirtilmiştir. Dilencilığe zorlanan çocukların, toplumda çalıp kazanmanın önemini anlayamaması ve haksız kazancı normalleştirmesi gibi sonuçlara yol açabileceği vurgulanmıştır. Gögen, İslam'ın, çocuğun eğitimi ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasını bir ebeveyn sorumluluğu olarak belirlediğini, bu tür istismarların dinî değerlerle bağdaşmadığını açıkça ifade etmektedir. Cinsel istismar, çocuklar üzerinde en derin duygusal ve psikolojik yıkımlara yol açan istismar türü olarak tanımlanmıştır. Gögen, mahremiyet eğitimi eksikliğinin bu tür istismarın en önemli sebeplerinden biri olduğunu vurgulamaktadır. Ailelerin bu konuda yeterince bilinçli olmaması, çocukların kendilerini koruyabilme

yeteneklerini zayıflatmakta ve onları dış tehlikelere açık hale getirmektedir (ss. 89-101). Bu bölümde, özellikle aile içi cinsel istismarın (ensest) üzerinde durulmuştur. Gögen, enest vakalarının toplumda yaygın olmasa da etkilerinin çok yıkıcı olduğunu belirtmiştir. Çocukların, kendilerine zarar veren kişilere karşı seslerini çıkaramamalarının temel sebeplerinden biri, bu tür istismarın genellikle aile bireyleri tarafından yapılmasıdır. Ayrıca, çocuğun mahremiyet bilincine sahip olmamasının, kötü niyetli kişilerin manipülasyonlarını kolaylaştırdığı ifade edilmiştir. Gögen, bu tür istismarların önlenmesinde din eğitimin önemine dikkat çekmiştir. İslam, mahremiyet bilincini çocuklara erken yaşta kazandırmayı tavsiye etmekte, bu bilincin hem aile içinde hem de dış çevrede çocuğu koruyucu bir unsur olduğunu vurgulamaktadır.

Gögen'in ikinci bölümde istismarın türlerini ve sosyal sebeplerini detaylı bir şekilde ele alması, çocuk istismarı sorununu yalnızca bireysel bir problem olarak değil, toplumsal bir mesele olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Fiziksel ve cinsel istismarın yanı sıra duygusal ve ekonomik istismara da dikkat çekmesi, konunun geniş bir çerçevede ele alınmasını sağlamaktadır. Ancak, bu türlerin her birine yönelik çözüm önerileri daha somut örneklerle desteklenebilirdi. Bu bölümde, İslam'ın koruyucu öğretilerine yapılan vurgular önemli bir perspektif sunmaktadır. Ancak, modern toplumsal yapıda bu öğretilerin uygulanabilirliğine ilişkin daha geniş bir analiz yapılması, eserin teorik yönünü güçlendirebilirdi. Ayrıca, istismarın medya, dijital içerikler ve sosyal platformlar gibi çağdaş etkenlerle ilişkisi daha ayrıntılı bir şekilde ele alınabilirdi. Genel olarak bu bölüm, çocuk istismarına karşı farkındalık oluşturma ve istismarın sebeplerine yönelik analizlerle değerli bir katkı sunmaktadır (ss. 65-173).

Gögen'in eseri, din eğitiminin çocuk istismarı ile mücadeledeki rolünü hem önleyici hem de rehabilite edici yönleriyle ele alması bakımından oldukça özgündür. Din eğitimi, İslam'ın temel değerleri ve ahlaki öğretileri ışığında çocukların haklarını tanıması, zararlı davranışları fark etmesi ve travmalarla başa çıkabilmesi için bir araç olarak değerlendirilmiştir. Bu bölüm, çocuk istismarına karşı farkındalık oluşturma ve istismara uğramış çocukları topluma yeniden kazandırmada din eğitiminin önemine odaklanmaktadır (ss. 235-306). Din eğitimi, çocukların kendilerini koruyabilecekleri ahlaki ve manevi bir temel oluşturarak istismara karşı bir savunma mekanizması geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.

Gögen, özellikle mahremiyet eğitiminin bu koruyucu roldeki önemini vurgulamaktadır. Mahremiyet eğitimi, İslam'ın temel öğretilerine dayanarak,

çocuklara bedenlerinin sınırlarını koruma bilinci kazandırmayı amaçlar. Bu eğitim, çocuklara hangi davranışların normal, hangilerinin ise istismar olduğunu fark ettirir. Ayrıca çocukların “hayır deme” becerisi geliştirmeleri, kendilerine yönelik zarar verici davranışları daha erken tanımalarına ve tepki göstermelerine yardımcı olur. Bu bağlamda, ailelerin ve eğitimcilerin din eğitimi yoluyla çocuklara haklarını öğretmesi gerektiği ifade edilmiştir. Gögen, çocukların haklarını bilmesinin, onları istismarcıların manipülasyonlarına karşı daha dirençli hale getirdiğini savunmaktadır. Din eğitimi, çocuklara sadece ahlaki değerleri öğretmekle kalmaz, aynı zamanda onları kendi bedenleri ve duyguları üzerinde hak sahibi bireyler olarak görmelerini sağlar. Eserde çocukların dinî eğitimi sırasında mahremiyet bilincinin kazandırılması gerektiği açık bir şekilde ifade edilmiştir. Bu bağlamda, İslam’daki mahremiyet anlayışının çocuklara sade ve anlaşılır bir dille nasıl aktarılacağına dair öneriler sunulmuş, ancak farklı yaş gruplarındaki çocuklar için uygun yöntemlerin neler olabileceği detaylandırılmamıştır (ss. 244-252). Örneğin, küçük yaşta bir çocuğa mahremiyet bilincini öğretmek için hangi eğitim materyallerinin veya yöntemlerin kullanılabileceği konusu eksik bırakılmıştır. Bu tür detaylar, din eğitiminin uygulamada daha etkili bir araç haline gelmesini sağlayabilir. Ancak yazar, mahremiyet eğitimi daha kapsamlı bir şekilde ele aldığı sonraki çalışmasında bu konuyu geniş bir çerçevede incelemiştir.¹

Eserin en özgün kısmı, din eğitiminin çocuk istismarını önleme ve istismara uğramış çocukları topluma kazandırma konusundaki rolüne ilişkin değerlendirmeleridir. Gögen, din eğitiminin iki boyutlu bir etki yarattığını savunmaktadır (ss. 41-60). Din eğitimi, istismara uğramış çocukların travmalarını hafifletmek ve onları topluma yeniden kazandırmak için önemli bir araçtır. Özellikle devlet korumasındaki çocuklara yönelik verilen din eğitiminde, manevi destek ve aidiyet duygusunun artırılması gerektiği vurgulanmıştır. Özellikle bu bölümde sevgi evleri üzerinde durulmuş ve sevgi evlerinde görev yapan din görevlilerine mülakat soruları sorarak din görevlilerinin istismara uğramış olan çocuklara yönelik verdikleri din eğitiminin zorluklarını, katkılarını, daha iyi bir din eğitimi sağlamak için yapılması gerekenleri ve görevlilerin bu konudaki yeterliliklerin ortaya konulması hedeflenmiştir (s. 307). Yapılan araştırma sonucunda din görevlilerinin Sevgi/Çocuk Evleri’nde daha kaliteli bir din eğitimi verilmesine dair birçok öneri sunulmuş ve bu öneriler eserde belirtilmiştir.

---

¹ Rukiye Gögen, “Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi.”

Bu önerilerin her biri özellikle çocuk istismarının önlenmesinde değerli bilgilerdir. Ayrıca yazar, buna benzer çalışmaları farklı illerde Çocuk/Sevgi Evleri'nde çalışan din görevlileriyle de yapılmasının çocuk istismarını önlemede ve din eğitiminden aktif olarak yararlanmada büyük katkı sağlayacağını ifade etmiştir (s. 351). Ayrıca yazar, bu konuya daha detaylı bir şekilde sonraki bir makalesinde yer vermiştir.²

Gögen, din eğitiminin rehabilite edici rolüne de geniş bir yer ayırmıştır. Bu rol, istismara uğramış çocukların travmalarını hafifletmek ve onları topluma yeniden kazandırmak için önemli bir araç olarak görülmektedir. Özellikle devlet koruması altındaki çocuklara yönelik verilen din eğitiminde, manevi destek ve aidiyet duygusunun artırılması gerektiği vurgulanmıştır (ss. 51-60). Bu bağlamda, manevi destek sağlanmasının çocukların yalnızlık ve dışlanmışlık hissini azaltmada etkili olduğu belirtilmiştir. Gögen, din eğitiminin bu çocuklara umut ve güç kazandırarak, yaşadıkları olumsuz deneyimlerin etkisini azaltabileceğini ifade etmektedir. Bu süreçte, çocukların travmatik geçmişlerinden kurtulmaları için ahlaki ve dinî değerlerin doğru bir şekilde aktarılmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Gögen, din eğitiminin sadece dinî bilgilerden ibaret olmadığını, aynı zamanda çocukların duygusal iyileşme süreçlerinde bir terapi aracı olarak da kullanılabileceğini savunmaktadır. Bu bölüm, din eğitiminin çocuk istismarını önleme ve rehabilite etme süreçlerinde çok yönlü bir araç olabileceğini göstermektedir. Gögen'in, mahremiyet eğitimi ve manevi destek gibi konulara odaklanması, din eğitiminin bu bağlamdaki önemini vurgulamaktadır. Ancak bu yaklaşımın daha geniş bir veri seti ve somut uygulama örnekleriyle desteklenmesi, bölümün etkisini artırabilirdi. Özellikle, modern eğitim sistemlerinde din eğitiminin nasıl daha etkili bir şekilde uygulanabileceği konusunda daha fazla öneri sunulabilirdi. Ayrıca, din eğitiminin çağdaş sorunlarla (örneğin dijital dünyada çocukların karşılaştığı tehlikelerle) nasıl başa çıkabileceği konusunda da detaylı analizlere ihtiyaç vardır.

Gögen'in çalışmasında, din eğitiminin yalnızca istismarı önlemeye değil, aynı zamanda istismara maruz kalmış çocukların topluma yeniden kazandırılmasına yönelik işlevi de vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, Sivas İl Müftülüğü bünyesinde yürütülen saha çalışmasında, 17 Çocuk Evi, 5 Sevgi Evi ve 1 Çocuk Evleri Sitesi'nde kalan toplam 108 çocuğa hizmet sunan 18

---

² Rukiye Gögen, "Din Görevlilerine Göre Çocuk/Sevgi Evleri'nde Kalan Çocukların Din Eğitimi: Sivas İli Örneği," 843-873.

din görevlisiyle mülakat yapılmıştır (ss. 307-311). Katılımcıların %38,5'i kadın vaiz, %33'ü imam-hatip, geri kalanları müezzin-kayyım ve Kur'an kursu öğreticilerinden oluşmakta olup, bu çeşitlilik hem kız hem erkek çocuklara cinsiyete duyarlı manevi destek sunulmasına olanak tanımaktadır (s. 311). Din görevlilerinin büyük çoğunluğu, eğitimlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan "Etkinliklerle Değerler Eğitimi" kitabını kullandıklarını belirtmişlerdir (s. 323). Ancak birçok görevli, istismara uğramış çocuklarla etkili iletişim kurmada güçlük yaşadıklarını ve bu çocukların çoğunun duygusal olarak içe kapanık, zaman zaman da öğrenmeye dirençli olduklarını ifade etmiştir (ss. 328-330). Ayrıca mülakatlara katılan görevlilerin çoğunluğu, bu tür hassas gruplarla çalışmadan önce herhangi bir özel eğitim veya hazırlık süreci geçirmediğini beyan etmişlerdir (s. 336). Bu durum, istismara uğramış çocuklara yönelik din hizmetlerinin daha nitelikli hale getirilmesi için mesleki destek programlarının oluşturulması gerektiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, Gögen'in sunduğu saha verileri, din eğitiminin manevi onarım sürecindeki potansiyel katkılarını gösterse de din görevlilerinin pedagojik donanımlarının geliştirilmesine ve hizmetlerin yapılandırılmasına ihtiyaç duyulduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Sivas İl Müftülüğü örneği, bu tür yerel uygulamaların ulusal düzeyde standartlaştırılması ve güçlendirilmesi gerektiğine işaret eden önemli bir model teşkil etmektedir (s. 351).

Değerlendirme

Çocuk istismarı konusunda toplumsal farkındalığın artırılmasına ve bu sorunun çok boyutlu bir şekilde ele alınmasına katkı sağlamak amacıyla kaleme alınan bu eser hem dinî hem de toplumsal yaklaşımları bir araya getirerek konuyu kapsamlı bir çerçevede işlemektedir. İslam'ın çocuk haklarına verdiği önemi vurgulayan eser, sade bir dil kullanarak akademik okur-yazarlık düzeyine sahip olmayan bireylerin de anlayabileceği bir seviyede yazılmıştır. Bu yönüyle kitabın amacı ve üslubu arasında uyum olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bölümler halinde organize edilen eser, çocuk haklarının korunmasından istismar türlerine, din eğitiminin önleyici ve iyileştirici rolüne kadar pek çok önemli konuyu ele almaktadır.

Son yıllarda çocuk istismarı ve hak ihlalleri üzerine yapılan çalışmalar önemli ölçüde artış göstermiştir. Özellikle toplumların çocuk haklarına dair bilinç düzeyinin yükselmesi ve bu konuda ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan sözleşmeler, istismarla mücadeleyle dair yeni perspektiflerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Ancak bu çalışmaların çoğu, hukukî ve

sosyal yaklaşımlarla sınırlı kalmış, din eğitimi gibi manevi boyutlar genellikle göz ardı edilmiştir. Çocuk istismarı gibi çok boyutlu bir sorunun, ahlakî ve dinî değerlerin topluma etkisini dikkate alan kapsamlı yaklaşımlar gerektirdiği açıktır. Gögen'in kaleme aldığı "Çocuk İstismarı Din Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme" eseri, hem İslam'ın çocuk haklarına verdiği önemi vurgulayan bir rehber hem de din eğitiminin istismar ile mücadeledeki potansiyelini açıklayan bir kaynak niteliği taşımaktadır. Çocuğun haklarının korunması ve istismarın önlenmesi, yalnızca aile yapısı ya da devlet politikalarıyla değil, aynı zamanda güçlü bir toplumsal bilinçle mümkündür. Gögen, bu bilincin inşasında din eğitiminin taşıdığı değeri eser boyunca vurgulamaktadır. Çalışma, yalnızca teorik bir çerçeve sunmakla kalmayıp, toplumsal farkındalık oluşturmayı amaçlayan öneriler de içermektedir. Ancak bu önerilerin bir kısmı genel nitelikte kalmakta, özellikle uygulayıcı kurumlar açısından daha somut, izlenebilir ve ölçülebilir adımlara dönüştürülmesi gerekliliği doğmaktadır. Bununla birlikte, istismarı önlemeye yönelik önerilerin daha uygulanabilir ve sahaya dönük biçimde detaylandırılmasının gerekliliği de çalışmada vurgulanmıştır. Bu açıdan eser, çocuk haklarının korunmasına yönelik bir perspektif geliştirme konusunda önemli bir başlangıç sunmaktadır.

Gögen'in çalışması, çocuk istismarını ele alırken kapsamlı bir çerçeve sunmaya çalışmış, ancak içerik düzeni ve bazı terminolojik detaylar açısından eksiklikler barındırmaktadır. Kitapta, din eğitiminin çocuk haklarının korunmasındaki rolü açık bir şekilde vurgulanmış, ancak istismarın önlenmesine yönelik pratik uygulamalara dair bilgiler yer yer yetersiz kalmıştır. Örneğin, din eğitimi yoluyla çocukların haklarının korunmasında kullanılan yöntemler veya mahremiyet bilinci oluşturulmasına yönelik adımlar, genel hatlarıyla ele alınmış, ancak somut önerilerle desteklenmemiştir. Bu durum, okuyucunun kitapta yer alan bilgileri uygulamaya dökmesini zorlaştırabilir.

Gögen'in çalışması, çocuk istismarını önleme ve istismara uğramış bireylerin rehabilitasyonunda din eğitiminin önemini vurgulayan bir rehber niteliği taşımaktadır. Ancak eserin içeriği, genel çerçevede önemli bir katkı sunmasına rağmen, bazı detaylı analizler ve spesifik sorunlara yönelik açıklamalar açısından eksiklikler barındırmaktadır. Örneğin, istismara uğramış çocukların rehabilitasyonu sırasında karşılaşılabilecek spesifik psikolojik veya manevi problemlerden bahsedilmiş, ancak bu problemlerin çözümüne yönelik somut öneriler sunulmamıştır. Çocukların travmalarının hangi aşamalarda ve hangi yöntemlerle ele alınması gerektiği, bu süreçte din

eğitiminin nasıl entegre edileceği gibi konuların daha ayrıntılı işlenmesi faydalı olabilirdi.

Çalışma, çocuk istismarını çok yönlü bir sosyal sorun olarak ele alırken, din eğitiminin bu sorunun önlenmesindeki ve istismara uğramış çocukların rehabilitasyonundaki rolünü vurgulamaktadır. Çalışmada, İslam dininin çocuk haklarına verdiği önem ve çocukları istismardan korumaya yönelik tedbirleri detaylı bir şekilde incelenmiş, çocuk istismarının temel nedenleri arasında ailevî, kültürel ve eğitim eksiklikleri gibi faktörlerin öne çıktığı belirtilmiştir. Din eğitiminin hem istismara uğrayan çocukların iyileşmesinde hem de istismarı gerçekleştiren bireylerin bilinçlendirilmesinde etkili bir araç olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, yaygın ve örgün eğitim kurumlarının, ailelerin ve çocukların din ve ahlak eğitimi eksikliğini gidermede önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Çalışma, çocuk istismarını önlemek için din görevlilerinin, eğitimcilerin ve ilgili devlet kurumlarının iş birliği içinde hareket etmesi gerektiğini ve bu süreçte medya, eğitim programları ve toplumsal farkındalık çalışmalarının etkin bir şekilde kullanılmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, din eğitiminin çocuk istismarını önlemede ve mağdurların rehabilitasyonunda daha etkili bir şekilde kullanılabilmesi için kapsamlı ve disiplinler arası bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Gögen, Rukiye. *Çocuk İstismarı: Din Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme*. Ankara: Sonçağ Yayınları, 2022.
- Gögen, Rukiye. "Çocuklarda Mahremiyet Eğitimi." *Din Eğitiminde Çocuk*, içinde 45–70. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024.
- Gögen, Rukiye. "Din Görevlilerine Göre Çocuk/Sevgi Evleri'nde Kalan Çocukların Din Eğitimi: Sivas İli Örneği." *Eskiye* 45 (2021): 843–873.